

گشت روان پیرہ پیل از شکوہ
خاک بلزید و بختنید کوه
پای کشاں شد جل ز زینہ طرز
دامن کتار و در آمد بلرز
ہر یک ازیں گنبد رنگیں باپے
در رخ صحرا شدہ گنبد سماے
تاش بہ پیش نظر آید بدی
گور کند زیر چناں گنبد ہی
از وہل ہندی و از کرناے
وز شعب طاس و نفیر و رکے
شد ہمہ روے زمین اندر خروش
پیل کزاں غلغلہ آواز داد
در سر ہر پیل گراں گشت گوش
کوه تو گوئی کہ صدا باز داد
پیکر شاں پیش شہا رحمد
بت سہے پیش سکندربند
شاہ بخت نمود کہ بر دند پیش
گا و قوی سکل و نرگاد میش
بسہ فلگند و دوگانرا ہم
پشت زمین شد زگرانی بجم
پیل بیک حملہ کہ جنبش نمود
ہر دو بیک گوشہ دندان بود
بناک بدنہاں چو بکس در گرفت
گا و کزاں کوه بسا لاپرید
گا و زمین را از زمین بر گرفت
چوں بز کوہی بہ بندی رسید
دور چو بگذشت ز گا و میش و گا و
شد بختہ افسار مثل کا و کا و
رشتہ کہ داوند بدیناں وراز
رشتہ گرہ ہاے و گر کردہ باز

۱۱ یعنی جست ۱۲ یعنی ہر پیل کر شد ۱۳ آواز سے را کہ از کوه و گنبد باز آید
صدا خوانند ۱۴ خرافسار رسنیکہ در گردن سنگ و غیرہ بندند ۱۵

ہر گرجے سخت کزاں رشتہ داد
 ز دشنند از تہ کوه گراں
 پشت بہ پشت ارچہ کہ از بہر جنگ
 گشتہ ہماں نفع شدہ تن بہ تن
 شاہ بہنہ نمود کہ وہ گال ہم
 پیل کزاں جملہ بروں تا خند
 تن بز میں کرد زمانش ریل
 گرسر و پاشاں بسیریدی نہیں
 فال نگہ کن کہ کجا سر کشید
 چون تہ چہند ز امیر ^{الہ برہمہ ۱۲} صدہ
 و انچہ دگر ماند شہنشاہ دہر
 روز بدان مشغلہ مشغول بود
 چون فلک از شیشہ خود گاہ شام
 ہم بہنہ و بردن جام از دروں
 شاہ طلب کرد شراب ریحون
 شلب قرابہ سے خون فناں
 پیل بدنیاں گرمیش بر کشاد
 گرچہ کہ بودند بزرگ استخوان
 آمدہ بودند کمر بستہ تنگ
 بستہ گرہ پشت بہ پشت از رسن
 سخت بہ بندند شکم بر شکم
 آل ہمہ را پیش و سے انداختند
 سر ہوا رفت چو بالشت پیل
 فال گرفتند سے ز احوال خویش
 واں سر و پا میں کہ کجا ہارید
 دست اجل داد بدام و دودہ
 کرد رواں از پئے تشہیر شہر
 گاہ کرم گاہ سیاست نمود
 جام منسرو بردہ بدو ریدام
 داد ہمہ گوہر خود را بروں
 شیشہ در آہنخت گہر عقیق
 گشتہ رگ چنگ بخونش کشاں

ترمی نم گشته مرکب برود
 نام تر تم شدش اندر سرد
 نوز نشاط از افق جام تافت
 شہ زمی و سے زلبش کام یافت
 باد ہمہ وقت بشادی و ناز
 بادہ کش و خصم کش و بزم ساز
 گفت ہی زہرہ بر بط زنش
 این عنزل تر ز زبان منش

عنزل

تیغ بر گیسر تاز سر بر ہم
 تیر بکشاے کز نظر بر ہم
 آشکارم بخشش کہ تا بارے
 ہم ز سر ہم ز دور دمر بر ہم
 خشم کن تا بسیرم اندر حال
 از تو روز خوشین مگر بر ہم
 با خودم جرعہ بخشش از لب
 تا ازین عقل حیلہ گر بر ہم
 می تو دایم چگونہ باید زیست
 اگر از مرگت بیشتر بر ہم
 گفتیم خوش بزی و عشق مہباز
 زندہ از دست تو اگر بر ہم
 وہ کہ شب در میاں کنم ہر دم
 از تو روزے کہ امیر بر ہم
 جو کردی باہ رخصت وہ
 بوکہ از سوزش جگر بر ہم
 عنیم حسر و بگویمت کہ اگر
 ازرقیبان بے ہنر بر ہم

۱۵ اے علی الفور و بلا تا خیر ۱۲

۱۶ کلمہ تعجب ۱۲

نامزدگشتن شکر بیزک سوکے او دھ

صد سہرا فراز و ملک بار یک اندر سر شال

کر د چو شب نوبت خود را تمام	صبح دہل بر د ببالا کے بام
نوبتے شاہ شد اندر عمل	نوبت او شد بد ما مہ بدل
شکر اقلیم ستاں کوچ کرد	چرخ وز میں ہر دو کیے شد گرد
ماہ علم بعد دو منزل بعون	عکس نما شد بلب آپ جون
کرد تھی آن سپہ اندر شتاب	ہم ز زمیں کاہ ہم از جون آب
گرد چپناں کرد دراں رہ اثر	کاب رداں تیرہ نمودش بدر
گرد سپہ پس کہ بچون او فنا د	جون جزیرہ شد و پایاب داد
گر بے آنجا دوسرے روزی مقام	بستہ شدی پل ز غبارش تمام
آمدہ باشکر دریا شکوہ	رفت بی پایاب گرد ہا گر وہ
عبرہ شہ داد بیک روز عون	عبرہ یک روزہ عالم بچون
شہ ز لب جون سپہ را بخواست	دور نشد دست چپا ز دست راست
روز و گر چوں فلک آنگوں	داد رداں چشمہ خود را بروں
کو کہ پشاہ رداں شد ز آب	کرد سوکے منزل جویر شتاب

۱۵ یعنی صبح بلند شد و برآمد ۱۲ یعنی در آمد شہ یک روز عون داد جون را ۱۳

۱۴ بالکسر حشر ارج و بالفتح گذار شدن ۱۲

منزل چور ز نزول سپاہ
 ماند تہی از علف و از گیاه
 حکم چنان رفت ز زین سپاہ
 کہ صفت لشکر ز دو سو چپند امیر
 نامزد و بار یک در گسند
 در ہمہ تدبیر بد و ہر مہند
 بار یک و تیغ زنان سپاہ
 طبل زناں پیش گرفتند راہ
 کوچ بکوچ از شدن بے درنگ
 لشکر شاں رفت گذارے گنگ
 گرم باب سرد در رسید
 در سر و رفت عنان در کشید
 پیش درآمد ز بزرگان پیش
 چند ملک با سپہ و ساز خویش
 خان کرہ ^{چچو} کے کشور کشائے ^{سردار ۱۲}
 چند ہزارش ز سوار سوار
 برادر غیاث الدین
 خان عوض نیز بستان شاہ
 کر دیک جاے فراوان سپاہ
 بار یک و شاں ہمہ یکجا شدند
 ساخت کار مینا شدند
 لشکر شاں شد ز صفت باشکوه
 از لب آب سرد و شش کر وہ
 تیغ زن مشرق ازاں سو محراب
 تیغ بروں آخیتہ چوں آفتاب
 در ہمہ خشکی و تری لشکر پیش
 بروہ ز عالم ہمہ خشک و تریش
 یافت خبر ز آمدن آن سپاہ
 کز پے شمشیر بریدہ بہت راہ
 از غضب انگذہ برابر و گرہ
 وز پے کیں کر وہ کماں را برہ

جست رسوے کہ گزار و پیام
 گر سخن از صلح بود یا نبرد
 دید کہ کس نیست ز برنا و پیر
 پیش طلب کرد پیامے کہ خواہست
 کیں منم اینک شہ مشرق کشای
 آنکہ علم از سر مغرب کشید
 لشکر آں ملک غلام من است
 ملک ز من چشم مراد او نور
 رشتہ من گر بگر برد سر
 آنکہ بر آرد بسیار غبار
 اسے کہ پیش آمدی از راه دود
 چون تو نمک خور وہ از خوان ما
 چون تو نمک در ہمہ مذہب حلال
 گر سپر از غیبت من ملک یافت
 ہم تو کزین ماہ ترا آگہی است
 گرد گرہے در محل من بد سے
 ہر چہ بگویند بگوید تمام
 کم نکند چہج ز نیروے مرد
 در خور این کار چو شمس دبیر
 سوے مخالف ز کوشے کر و راست
 بر حد مغرب شدہ تیغ آزمای
 پایش ازین پایہ بجنب رسید
 خطبہ آں تخت بنام من است
 خانہ خویش است ز رفت است دود
 مالک آں ملک منم در گسر
 تیغ بدست است مرا آبدار
 کیں نتواں گفت مگر در حضور
 دست چہ داری ز نمکدان ما
 گر تو حراش کنی اینک بال
 روے نخواہد ز پدر باز یافت
 دارش این ملک ندانی کہ کسیت
 تیغ منش بر سر و گردن دے

لیک چو ہم چشم من این نور برد
 چشم خود از خود نتوان دور برد
 من ز پدر منتر پدر یافت
 تاج دریں ملک پسر یافت
 چون کلم را بسم شد پناه
 کس ز باید ز سر خود کلاه
 هر که فرستاده آن در گه است
 بنده که باشا شود کینه عجب
 بنده که تواند که دریں داوری
 پیش من آید بزبان آوری
 این قدم دست دریں کار هست
 کت بنمایم بچنین کار دست
 لیک چو من با تو شوم همناں
 فرق چه گوئی چه بود در میاں
 مس که ز راند و د کند زر گرش
 کس نستاند بهای زرش
 عیب ترا دوست که چوں بر کشد
 آہن و زر هر دو برابر کشد
 نئے ز فرستاده دلم عیب بست
 آنکہ فرستاده عتابم بروست
 در دلم آید کہ بر آیم بہ تیغ
 خوں بدل خاک دہم بیدریغ
 مشرقیم ہستی من چرخ تاب
 کس ز زود تیغ بہ از آفتاب
 لیکنم این پایہ زیان خود است
 حرمت تو نیست از آن خود است
 گر سپم در تو رساند گزند
 جان من است آنکہ بماند نرند
 در ز تو در قلب من آید عبار
 ہم تو شوی در رخ من شرمسار

۱۱ یعنی در حالت حیات خود عیاش الدین مرام تہ بادشاہی دادہ بود ۱۲

۱۳ ہندی تیغ دورویہ پولاد ہندی رمزا آفتاب زیرا کہ آفتاب ہم دورویہ است ۱۴

باش کہ تا در رسد آن کینہ کوش
 رفتہ فرستادہ و برد این پیام
 خان سپہ بار بک تیر ہوش
 در خور آن داد جوابے سرہ
 گفت ازین بندہ حضرت پناہ
 باز نما کاسے بسریر میرے
 تاج ترا از گہرست باد نور
 من کہ فرستادہ شاہ خودم
 شاہ کہ از تاج کیاں سرکشست
 غیبت تو جاسے تو نگذشتست
 شیر دگر در پئے این صید بود
 نامزد م کرد کہ در ہسردیار
 زانچہ اشارت بمن ست از سیر
 گرو گرسے پیش من آید بہ تیغ
 و زرتو از دور بسیم حضور
 عطف کم لیک نہ از بیم کس
 مہر مرا بسیند و ماند خموش
 گفت بشکر کشش کشور تمام
 کرد چو زان گونہ پیامے بگوش
 سخنہ بمبیتان ادب بکیرہ
 سجدہ تعظیم رساں پیش شاہ
 یافت از تاج گہر بر ترے
 چشم بد از گوہر تاج تو دور
 بر خط اخلاص گواہ خودم
 سخت پدر داشت نگہ زان غنیمت
 غیبت ازین بہ کہ نگذشتست
 شیر سے ادبیں کہ چگونہ ربود
 دشمن اور اندہ ہم زینہار
 تیغ گزارم کہ ندارم گزیر
 تیغ خورد از من و از خود تیغ
 گرتہ گریزم شوم از پیش دور
 از پئے تعظیم شکوہ تو بس

رفت فرستاده دُور از ہفت
 شہ چو خلائی ز مخالف ندید
 دست بجے برد و بیار است بزنا
 گشت بمیدان طرب نامکیب
 بادہ ہی خورد بر آئین کے
 گنج برد رنج و لے گنج سنج
 لعل فشاں ساقی ز زین کمر
 شاہ براں سو بطرب گستری
 ساغر خٹاک ہی خورد شاو
 باد خوش از بادہ شادی سرش
 ساز طرب مطرب اور ابچنگ
 کردہ بگوشش غزل من عمل
 ہر چہ کہ بشنید بشہ باز گفت
 ز آنچه ہی گفت زبان در کشید
 دور شد از پیش ہمہ ساز رزم
 بس کہ گراں شد ز کمیتش رکیب
 گنج ہی داد بہر جام سے
 در کشش گنج ہی برد رنج
 گشتہ چو خورشید فلک لعل گر
 بار یک این سوے بعشرت گری
 از کرم شاہ جہاں کیقباد
 شاہد دولت بکنار اندر شش
 بردل زہرہ شدہ زو پرودہ تنگ
 حال منش گفتہ بگوش این غزل

غزل

از دل پیام دارم برد دست چوں سامن
 گفتمی کہ جان خود را کس چوں کس رسانم
 آنجا کہ اوست جان اپناں دوں سامن
 گرد حضور باشی دانی کہ چوں رسانم

آں باد را کہ جانان از تو جوابم آرد و
 جان می بری ز سینه دار و گران از غم
 گیرم جواب ندی دشنام گوے باے
 آنجا که کشته شد دل شمشیر سبز برکش
 حکم ار کنی ببردن بر دیگران تو دانی
 یک جان اگر چه باشد صد جان از غم
 تو دست خود مر جان تا من برون سامن
 تا من بدان عنایت دل را سکون سامن
 تا سر نهم بهانج باخون را بخون سامن
 لیکن اگر بخسرد نفس را کنون سامن

صفت موسم گرما و بره رستن شاه

ابر بالاسه سرو باد و بدنبال دواں

عبارت از اسپان

عبارت از چتر

خانه چو خورشید بجزا گرفت
 رفت در آنخانه تیر از مسیر
 باوز جزا شده آتش ز مهر
 چرخ چو شد صیقلی تیغ خور
 خانه زینش از خنکی و تری
 اختر بد مهر فلک گرم کین
 مهر ز جزا بد و گرم خوسه
 رفت در آنخانه درون جا گرفت
 محرق از آتش خورشید تیر
 سوخت جمانے ز زمین تا سپهر
 بست ز جزا اش دور رویه مکر
 یافته از حسرت که مه بر تری
 گرم شده مهر فلک بر زمین
 گرم بود هر که بود از دوری

عبارت

دو پیکر

آفتاب

۱۱ یعنی باهر ستاره که آفتاب قران کند آن ستاره را محرق خوانند گر ماه و عطار و اکثر اوقات در احوال باشد ۱۲
 ۱۳ چون آفتاب در جزا در آید باد و گرما بسیار باشد ۱۴ بیب و و پیکر دور و یہ گفت ۱۵
 ۱۶ خیش نوع از کتان که در گرما از و خانها آراسته کنند ۱۷ صفت و آفتاب ۱۸ کثرت التوضیح من

هر دم صبحی که دما دم گرفت
 : شنه که خورشید زود سایه خورد
 ماند در آن رخنه ز آتش نشان
 بسکه تدر روز جهان را از تاب
 صبح هم از آفتن شب برست
 آفت ز گرمی خود آفتاب
 شب شده چون روز و بماند گدا
 بیش بقا روز بهمانست سال
 تیز خورشید هم از باد او
 خلق کشان در پینه سایه رخت
 جانب سایه شده مردم رواں
 بسکه شده سایه ز گرمی سیاه
 خواست کند خلق ز گرمای خویش
 لیک ز تاب فلک تا بناک
 گرم چنان گشت هوادر جهان
 آتش خورشید به عالم گرفت
 در سپر سایه بے رخنه کرد
 چرخ به رخنه شد آتش نشان
 دیده نشد نقش شب الّا بحواب
 طالب شب گشت چراغی بدست
 تابش او کرده جهان را بتاب
 روز چو شهاب ز مسان دراز
 بیش بقا تر شده بعد از زوال
 کرد خاک از کاغذ شامی سواد
 سایه گریزان به پناه درخت
 سایه بدنسب الّه مردم رواں
 گرم در انداخته خود را بحپاه
 در پینه سایه خود جامی خویش
 سایه نشان از تن مردم بنجاک
 آتش گویند بسوز زبان

۱۵ است سایه پاره پاره شد ۱۲ در راه دسے چون آفتاب در توس رسد روز کوماه و شب در
 گردد ۱۲ کاغذ شام نیک رنگ میباشد کنایه از روز ۱۲ کتاب یا سوزان ۱۲
 دقت استوار آفتاب ۱۲ یعنی اگر لفظ آتش بر زبان آرند زبان بسوزد ۱۲

خوں برگ مرد ز بوں آمدہ
 خوں شد از پوست برون آمدہ
 پاسے مساندر برہ گرم دور
 ز آبلہ پر تہ چو نان تنور
 ز آتش گرما کہ شد از سر جواں
 آہوئے صحرا شدہ آہو کی خواں
 چوب شد از غایت خشکی نبات
 از پئے یک شربت آب حیات
 سبزہ ڈر پاسش ز مرد نماے
 گاہ شدہ بکھ شدہ کمر باے
 خشک شد اندام گل از بچ باد
 باد دور اندام کسے رامباد
 لالہ سیہ گشت ز خشکی چو مشک
 خون سیاہی کشت از گشت خشک
 سنگ کہ آتش زوے آید برون
 ماند ز خورشید در آتش دروں
 باد زرنہ دست بدست ہمہ
 وز دم او باد بدست ہمہ
 یافتہ دایم بظلمہ تمام
 باد ہوا کردہ مسلسل بدام
 اصل ز نخل کہ بمریم رسید
 باد مسیحش بنفس ہم رسید
 گرم ہوا بر سر ہر میوہ زار
 گرمی او نچستگی آور و بار
 بر سر ہر میوہ ز تاب تموز
 ز آتش خورشید کہ شد میوہ پز
 خشک شدہ برگ درختاں شاخ
 مرغ شدہ پنجمہ مغور و خام سوز
 بلبل و کنجشک شدہ میوہ گز
 میوہ تر گشتہ بیٹاں فراخ

۱۱ یعنی ہجوۃ دم عیسیٰ در اجیاز اموات ۱۲
 ۱۳ یعنی درخت خرماد باد زرنہ از برگ نما اور است کنند دوران
 شب کہ مہتر عیسیٰ علیہ السلام ز او درخت حسنا کہ خشک بود بدعاے حضرت مریم آن سبز شد و بار آور و گویا کہ
 درخت را باد مسیح رسید کہ سبز شد ۱۴

صفت خرپزہ کز پردلی آخبا کہ بود

تیغ و شتیش مہیا بسرا پید غلطال

گوئے رہود از ثمرات بہشت	مسر پزہ گولی کہ بصر او کشت
گوئے یکے بینی و چو گانشش وہ	گوئے شکم بستہ بچو گانشش وہ
مشک دے مشک باں بوہ نہ	بہر خطے در خط او موسے نہ
چاشنی و آب کمانشس بہیں	ساختہ در آب کمانشس کہیں
زہ زبروں بستہ کماں از دروں	رنگ زہشس بز و کماں آگول
بہر کلہ را ہمہ تن سر شدہ	بر سر ہر میوہ کلہ در شدہ
خام خضر سنجہ چو آب حیات	از مزہ گرد آمدہ در دوسے نبات
روشنی چشم من ستاں نہ در	گر چہ از و چشم کساں در در کرد
داشبتہ در سایہ چتر سیاہ	خلق جہاں با چنیں وقت شاہ
در کف دولت طنقل اللہی	بہج ز خورشید نبود آگہی
بر سپہ شاہ نشد باد گرم	با چنیں آتش کہ بود سنگ نم
سایہ کناں بر سر شکر علم	بہج کسے رانہ ز خورشید غم
تافتہ از خمیہ نشد یک طباب	با ہمہ بانی کہ نمود آفتاب

تاب خور از چار فلک در گذشت
 خیمه میکوش گذشته نگشت
 پرتو خور نیز که گرم گاه
 در پهنه خیمه همی جست راه
 لیک همه پرده کشان برینتاب
 مانده و چشمه دروں آفتاب
 گشته پراز خرگه شاهان میں
 بر همه چوں مہ شدہ خرگہ نشیں
 خانہ کہ یک روز نش اندر نیست
 از تفت خورشید در و صد فغانست
 خرگہ شہ میں ہمہ روزان تمنش
 پرتو خور در نشد از روز نش
 خانہ چو پیش ز خشکی تری
 یافتہ از حسرت گمہ پر تری
 خلق زگر ماشدہ جو یاسے خیش
 کرد کتاں لرزہ ز سر پا خویش
 لرزہ یک توے بہاے من
 برگل صد تو بد ریدہ کفن
 بس کہ کتاں در بر شاہان خرید
 جامہ تنک ساختہ ہر کس جو گل
 خانہ خاک داشتہ بر بوسے مل
 شہ بگمہ کوچ ہی شد چوشیر
 چتر بس کردہ دتوسن بزیر
 تابش گر ماش گذندے نداو
 کش بزیر ابر بدوزیر باد
 تند ہی راند کشا وہ عنان
 از گذر و دشت شکار افگنان

۱۵ خرگہ مہ کنایہ از برج سرطان کہ خانہ قمرست و آن برج بر فلک ہشتم ست و یا مراد فلک اول

کہ قمر بر فلک اول باشد ۱۲

۱۶ نوسے از کتاں کہ در موسم گرمای پوشند ۱۲

یوزرواں گشتہ بہر سوے صفت
 تند چو شیرے کہ بچا بک روی
 بود بسر پتہ آہو رہا سے
 سگ کہ بے خون شکاے نیر
 رفتن خرگوشش بچو چو باد
 از زون تیغ سواراں بوزن
 گرگ گریزاں بوحل شد اسیر
 گرگ کہ بارانش بے بود یاد
 شیر بہتپ لرزہ بد از بیم مرگ
 بہر نہاں کردن بالاسے خویش
 خاک کہ دندان گرازی نمود
 لشکر ازیں گونہ جہاں مونی نشت
 تا علم شہ بعوض در رسید
 نصب شد اعلام شہنشاہ دہر
 گنکر ازیں سوہ سرؤزاں طرف
 روز دگر شاہ بر آئین گشت
 زو ہمہ پرخال شدہ رومی صفت
 شیر ہی گشت زبے آہوی
 دست درازیش بکو تاہ پاسے
 داد بختسم ازین دندان گزید
 بس کہ بسگ بازی رو باہ داد
 گشتہ بعد شاخ سر ہر گوزن
 شیر نہاں شد بنیستان تیر
 دید چو باران خدنگ ایساو
 بود گراں روز و شب اندام گرگ
 غار کناں کرگ ہم از پای خویش
 طعمہ سگ شد ز گرازی چہ سو
 ناحیہ بر ناحیہ بر روے دشت
 از پئے دہلی عوضے شد پدید
 بر لب گنکر بجوالی شہر
 از لطف لشکر لب آوردہ کف
 آمدہ زان سوی عوض بر گشت

۱۱۱ یعنی جز یہ کہ از کفار ستانند ۱۲ ۱۳ مخفف کرگدن دگیندا ۱۲ ۱۳ یعنی ز فہار کہ از روسے نماز
 و تکبیر باشد ۱۲

کرد صفی برب آب رواں
 در عقب شاه سوارے هزار
 تیغ زن مشرق ازاں سوی آب
 کو کبہ خویش چو پد راست کرد
 برب آب آمد و آراست صفت
 چشم پر بسر جگر گوشه تر
 در سپر از دور نظر در فلکند
 روسے بد ستارچه میکرد پاک
 در که بد ستارچه شد بارها
 در عرقیه قطرات عرق
 دید چو شہ سبیل مژہ بکراں
 گفت بجایب که ازیں چشم تر
 نیست بتو حاجت دیگر سخن
 جایب فرزانه با نجا شناخت
 چون بمیان سر و در رسید
 گرچه بباطن اثر مہر داشت
 دید بکشتیش براں گوند نیز
 سو دہم پہلو سے ہر پہلو اں
 جملہ سران سپہ و نامدار
 کرد چو روشن کہ رسید آفتاب
 ماہ ازو کو کبہ در خواست کرد
 آفت دو خورشید ز ہر دو وطن
 گوشہ ہر چشم شدہ پر جگر
 وز مژہ در آب گہر در فلکند
 تا بچکد گو ہر چشمش بنجاک
 رشتہ در گشت ہمہ تارہا
 شبنم گل بود بروے ورق
 حاجب خود کرد بکشتی رواں
 مرد یک چشم مرادہ خبر
 خود سخن من بیرو اشک من
 شست بکشتی در اں شد جواب
 پور معنے ز کرا نشس بید
 یک بظاہر نظر کیں گماشت
 کاتشے برخاست ازاں آب خیز

تیسرے بر آورد ز کیش خدنگ
 غرق در آورد چنان بر کشاد
 گرچہ کہ آں زخم بکشتی رسید
 تیر کہ در کشتی شاں رخنہ کرد
 رفتہ فرستادہ بصد حید با
 شاہ کہ از خون خود آں زخم دید
 خشم ہی گفت ز کینش سخن
 گفت بخود کا دل تنگ و خراب
 مہر چہ جوئی بو فائے کہ نیست
 چوں طلبی داردی چشم از کسے
 پیش کہ گویم ز خودم شرم باد
 گشت چو فاسد بتن مرد خون
 تیر کہ بر دیدہ رسد خون بود
 آنکہ چنین ست نویدم ازو
 حیلہ چہ سازم چنین کار تنگ
 گر سپرم راز جوانی و ناز
 من کہ جہاں دیدہ و کار آگم
 وز سر کیں کرد کماں را بچنگ
 کاٹھے از تیر بکشتی فتاد
 خستگی زخم بدریا کشید
 از سر کشتی بتہ افتاد مرد
 پیش شہ شہ شوق عیاں کرد را
 نالہ چوں تیر زد دل بر کشید
 مہر ہی گفت کہ ہے ہے مکن
 قلب شدہ نام تو از انقلاب
 روی چہ بینی بصفائے کہ نیست
 کز پے چہ شمت خلد دارد بے
 کز پے خون خودم اندر فساد
 بہ کہ بنشتہ کند از تن بڑوں
 دیدہ کہ خود تیسرے زند چوں بود
 بہتر ازیں بودا میدم ازو
 با سپر خویش کہ کردہ است جنگ
 غم براں شد کہ شود زرم ساز
 چوں غلط افتد چنین باگم

گر رسد آزار ز تیغ منمش	جان من آزرده شود و در منمش
وز زخده ننگش بمن آید گزند	او هم از من درد شود و در منمید
ورنه ز نم تیغ بر او تیغ زن	حمل شود هم بزبونی من
چاره ندانم که درین کار چیست	بخت که داند که درین یاریت
با خود از میاں گلایه نمود	و آنچه سپه گفت ز دل می شنود
روز چو در پرده پوشید راز	راز برون داد شب پرده ساز
کرد هم شب گله آفتاب	کادست نم از او من زو خراب
باد شب شرق همه شب نخفت	جز گله زین ساں که بگفتم نخفت
بود بحیرت که چو شب بگذرد	روز دگر چاره چه پیش آورد
گر پس از تیغ کشاید زباں	چون گره صلح تمام در میاں
وز ز تیغ صلح بر افتد نقاب	مغذرتش آنچه نویسم جواب
تا بسحر بود بگفت دشمنید	کز شب زاینده چه آید پدید

ذکر پیغام پدر سوی جگر گوشه خویش

سوی یاقوت رواں گشتنِ خوانا به کاس

چون دل شب حاطه مهر گشت	بر شبِ حامل مهر کامل گذشت
حامل یک ماهه نه بل یک شب	تاجوری زاد در او کو کسب

مہرِ ننگشت چو آبا پسر
 جُست پیام آوری از آگہاں
 گفت بد ز کتہ پنهانِ خویش
 کز پدراول برسانش سلام
 و آنکہ از آئینہ بیرونِ دہ خیال
 کایِ خلفت از راہِ مخالفت بآب
 در سببِ ز ملکِ خلافت مراست
 غضبِ مکن منصبِ پیشین ما
 از پد رم کے رسد این فن بتو
 گرز خود این نقشِ گزنی بدست
 و ز بد آموز شد این رہ پدید
 خصمِ بصد دست گرافسون کند
 دجلہ چو آئینخت گرد و بہ نیل
 کار شنا سانت کہ پیرا منند
 گرز ز رنجتہ دہی شاں عیار
 آنکہ شکوہ منش اندر ولست

خونِ شفقِ گشت کشاں سکوہر
 آمدہ و رفتہ بہ پیش شہاں
 کرد بقییش زباں و ان خویش
 و آخرش آئین دعا کن تمام
 صورت این حال بگویش بحال
 تیغِ بیفکن کہ منم آفتاب ^{فانگاہ}
 تو ظہنی سر بخلافت خطاست
 غضبِ روانست در آئین ما
 از پد رمن مین از من بتو
 سوے خدا مین دشو خود پرست
 گفت بد آموز نباید شنید
 ناخن از انگشت جدا چوں کند
 ہست جدا کردن آل مستحیل
 گرزباں با تو بدل با منند
 نیز ز خایت کستند این شمار
 خدمت تو کردن از تو شکلست

تا بچمن سر و بود سایہ دأ
 کس سخن ز زیر گیا سایہ دأ
 در غلطی با من ازین دم بہترس
 وز غلط اندازی عالم بہترس
 گر چہ جہاں جملہ بیدی چور و
 لیک جہاں دیدہ نگشتی ہنوز
 گر چہ کنی دعوی دانش و لیک
 نیک بدانم کہ ندانی تو نیک
 خردی و در کار خرد نارسید
 در دوسر خلق نیاری کشید
 کوک اگر چند ہنر پرورست
 حرد بود گر ہمہ پیغمبرست
 ہر کہ دریں ملک شی و زکر
 بے ادباں! ادب آموز کرد
 چون تو شب روز ادب افزوں کنی
 بے ادبی با چو منے چوں کنی
 گر چہ جوانی ہمہ فرزانگیست
 این جوانیست کہ دیوانگیست
 لے سپر اہ چہ بسری در خوری
 لیک مکن با پدرا این سروری
 طفل شدی عسر و حوطلاں گدا
 جای بزرگاں بہ بزرگاں پایا
 دُر بزرگ از پئے تاج شہ است
 لولوک خورد و تبار رہ است
 کسوت شاہی کہ تو داری پیش
 شوکت من بنگر و بر خود پیوش
 گر چہ بگوہر ز تبار منے
 کی محل مرتبہ دار منے
 چشمہ چہ ارچہ کہ بالا شود
 چشمہ محالست کہ دریا شود
 بر سر خواں آئے کہ ہم تو شہ
 یاد نہک کن کہ جگر گوشہ

خون منی و دل من مہر جو بست	جوشش بسیار مکن زیر پوست
گوش کن این گفت و مکن گفت کس	بشنو و شنو سخن این ست پس
رفت فرستادہ و بگذشت آب	کز ازاں جوے بدریا شباب
بادشہ روی زمین کتیب باد	بود ہم از اول آن با مداد
ہمچو گل از بالش خود خاستہ	حبا یکہ بار بر آراستہ
بارگراں داد کراں تا کراں	پست شدہ خاک نوزق سراں
رفت رسول شہ مشرق چو باد	خاک ہو سید و زباں بر کشاد
پردہ بر انداخت ز راز ہفت	ہر چہ پیش گفت بشہ باز گفت

گفتن شاہِ جہاں پاسخِ پیغامِ پدر

قصہٴ یوسفِ گم گشتہ بہ پیرِ کنعاں

شاہِ ازاں چاشنی تلخ و تیز	تیز شد و تلخ ز روی ستیز
پاسخے ایگجت ز عینِ پیام	قوتِ شمشیر و مدارای حبا
گفت بحاجب کہ بشہ باز پوی	خدمت من گوی پس انگہ بگوی
کای سرت از افسر دولت بلند	راے تو از گنج خرد بہرہ مند
بامنت از بہر تمنائے ملک	خام بود نختن سودای ملک
ملک جہاں نختہ مین شد تمام	کے دہم از دست بسودای خاک

پنختہ آجس دم خانان مزن
 تخت نہ زاباست مراکز منبت
 ملک گرازارث بدی نوزخت
 ملک بمیراث ثیابہ کسے
 ور تو زمیراث پدروم زنے
 ہست نیک سو بو میراث شاہ
 حضرت سلطان شہید کریم
 راند چو در راہ ابد مہد خویش
 خو چو ازین عالم خود راے رفت
 کرد بجائے تو مرا تا جو ر
 شہ بیات خودم این نقش بست
 گر تو از ان شاہ نکو زادہ
 مثل من سے یاد تو شادی مرا
 از تو اگر نام پدر روشن ست
 نیستم آن طفل کہ دیدی نخت
 حسرت مخوانم کہ زدور ز من
 شرط ادب نیست مرا خرد خواند

خط المیراث العظیم
 خط المیراث العظیم

من ز تو زادم نہ تو ز ادنی من
 ملک عظیم و فلک آبتن ست
 کے شدی پیشتر از تو تخت
 تا نزد تیغ دو دستی بے
 قصر نہ جد راست ز من روشنی
 من ز سہ شاہم ہو میراث خواہ
 حسدہ اللہ بحد عظیم
 خواند مرا کرد ولی عهد خویش
 جائے خودم داد و خود از جائے رفت
 من سپرم لیک بجائے پدر
 ملک من ست این گریہ چہ پست
 من ز تو زادم کہ از زادہ
 ہم تو زادی کہ بزادی مرا
 خطبہ جد میں کہ بنام من ست
 بالغ ملک بلاغت درست
 داد حسد دور بزرگی بمن
 بخت چو بر جائے بزرگ نشاند

ہر دو جوان ہم من و بخت من
 ملک و جوانی چو ہم بر فروخت
 سایہ من کیست کہ جوید و لیر
 در چہ بر آئی تو بخت چو مرغ
 گر چہ برویت نکشم در سیر ق
 لیک تو دانی کہ چو کین آدرم
 در سپہ پاب رکاب آورد
 شاہے ازیناں و سپاہی نہیں
 جز تو کہے گرم ازین در زدی
 لیک توئی چون پئے این سریر
 مرد سخن گوی چو پسخ شنید
 رازنہاں را بدل اندر نوشت
 رفت بشہ پسخ پیغام برد
 شاہ ازاں ز مژمہ بجر جوش
 لخمے از اندیشہ فروشد بگویش
 مصلحت آن دید ز لے صواب
 باد و جوان چسبہ ہم بر فرزن
 کیست کہ از آتک آتش نسخت
 حید بقوت کہ تا نذر شیر
 ہست مرا بخت قاطع ز تیغ
 از پئے تعظیم تو شمشیر تیز
 شیر فلک را بزین آورم
 ریگ بیاباں بحساب آورد
 گردینگیر برا ہے چسپنیں
 سر زینش تیغ منش سر زدی
 من ندہم گر تو توانی بگیہ
 ناخچہ ہی گفت زباں در کشید
 سوی فرستندہ خود باز گشت
 ہر چہ بدل داشت زباں اسپر
 چوں صدق بحر فرد ہشت گوش
 نادل داناش چہ آرد بہ پیش
 کاخچہ بگفتند بگوید جواب

باز پیغام پدر بر پسر خود که بر زم
پیل خویش از میهن مست کند میدا

جست گرمی شگافی شگوف	عمر بگفتار چو مو کرد و صند
راز که باریک تر از موے بود	موی بلویش همه بشگافت زود
کز من بیدل بسوے جاں خرام	جان مرا از دل من ده پیام
کاسه سراز آئین وفا تافت	وز تو دم تا شتگی یافت
گرچه لغبت شدیم کسینه توز	بج چه داری بجزورم مهنوز
آدمے را که بود گرم خوں	خونش به پیوند بودر مهنوں
طرفه که تو خونی و لب بند من	لیک نه گرم به پیوند من
با چو من دور کن از سر سنی	چوں بصف من تو ام و تو منی
مشک شوم هم نکشی بوی من	چسیت بنزدیک تو آهوی من
تیغ نکش تا نشوی شرمسار	از من اگر نیست ز خود شرم دا
گرچه که تیغ بگم روشن ست	گوهرت آفرند ز تیغ من ست
تیغ زباں را چه کشتی در عتاب	نیست حسابیت ز روز حساب
به که دریں کار زباں در کشتی	تیغ کشتی به زباں بر کشتی
تیغ خوش تیغ زباں ناخوش ست	تیغ چو آب ست زباں آتش ست

پیش من از پری لشکر ملاف
 لشکر من نیست کم از لشکر ت
 من کہ سپہ را بو غار اندہ ام
 تیغ بر آں گو نہ کشیدم بڑوں
 کاسہ اگر رے بتابد ز پیش
 تا بگو شاں فلکم در رسیل
 با چو منے تیغ فشانی کن
 لشکر من گشت چو صحرا خرام
 در صف پیلان من آید بکار
 پیل بجائے کہ بجنبد ز جائے
 در چہ ہزار اسپ کنند ایستاد
 اسپ تو باد آمد و پیل چو کوہ
 پیل بیک حملہ صفے بشکند
 اسپ چو با پیل نماید ستیز
 پیل چو خرطوم بر اسپ افگند
 اسپ ترا گنبد اگر بے حدست
 قیمت یک پیل ہزار اسپ پیش
 حاضر من اینک من اینک مصفا
 کشور من بیشتر از کشور ت
 نہ از سر بازی و دغا راندہ ام
 کش بلب سسند بشویم ز خون
 از کجک پیل کشم سوے خویش
 ساسدہ از حلقہ خرطوم پیل
 دولت من بین و جوانی کن
 دور زمین گردن ساید تمام
 ابر بود قطرہ صفت بے شمار ^{گوی}
 پشت ہزار اسپ کند زیر پای ^{ہزار ہا}
 کوہ چہ غم دارد از آسیب باد
 باد بکسار ندارد شکوہ
 در صف پیلاں کہ شکست افگند
 چارہ تو دانی کہ چہ باشد گریز
 بر کند از خاک و بناکش زند
 پیل مرا خود ہمہ تن گنبدست
 کرد و ہزار اسپ کی پیل پیش